

світ у 1922 році та була дослідженням складних взаємовідносин між галицькими делегатами на Паризькій мирній конференції 1919 р., на якій М. Лозинський очолював Надзвичайну делегацію ЗО УНР для розв'язання спірних питань між ЗО УНР і Польщею. У Парижі члени Надзвичайної делегації були включені до складу делегації УНР.

Юрій ГРОШОВИЙ

доктор юр. наук, професор

ІМПЕРАТОР – СИН БАЛКАНСЬКОГО СЕЛЯНИНА

Син балканського селянина (албанця, а може, слов'янина), Юстиніан народився недалеко від міста Охриди 428-го року. Його дядько (пізніше імператор Юстин) забрав його до Царгорода, де він здобув добру на

той час освіту, став активним офіцером армії, правою рукою самого Юстина, а після його смерті – імператором (527 р.).

З державницького погляду Юстиніан був великий державний муж, один з найбільших римських імператорів, що мислив великодержавними категоріями, спрямовуючи свою енергію на об'єднання обох частин імперії, східної та західної. Юстиніан був демагог, самолюб і автократ. Він був невблаганний до своїх ворогів, зовнішніх і внут-

рішніх. Після повстання в Царгороді, що загрожувало його життю та династії, він не забарився, встановлюючи порядок, дати наказ перебити на іподромі 30 тисяч повстанців (532 р.). Війни займали більшу частину часу його царювання. На заході він стримував натиск варварів із півночі, на сході боронив кордони проти неспокійних, із постійним натиском персів. Упродовж 38 років царювання він збільшив територію імперії майже вдвоє за рахунок відвойованих земель. Історик Прокопій, його сучасник та особистий ворог, так характеризує Юстиніана: "... він не був дуже високий, ані стрункий: середнього росту, ні тонкий, ані товстий. Його лице кругле, дещо приємне; навіть після кількох днів посту воно виглядало рожевим... Про його характер я аж ніяк не можу сказати щось виразне: він був одночасно добродій і злодій, тип людей, яких описують, як дурнів і як героїв. Він сам ніколи не говорив правди, але завжди брав верх і на словах, і на ділі, а також був м'яким до людей, що намагалися його обдурити. Його характер показував надзвичайну комбінацію нерозумного, але хитрого чоловіка... Він був повен підступності, обману та любові; він таємно ховав у собі злобу, був дволикий, підступний майстер доводити свої вчинки до половини; він кожної хвилини був готовий пустити сльозу, але не для того, щоб виявити горе чи радість, а відповідно до того чи іншого випадку чи okazji. Він завжди любив брехати, не тільки випадково, а систематично, на письмі чи при урочистій присязі, і все це перед своїми власними підданими. Він був готовий порушувати свої обіцянки та присяги зразу, як тільки він їх виголошував, як той раб, що раптово злякався тортур. Як приятель, він був невірний, як ворог - невблаганний. Він мав надзвичайний потяг до вбивства та грошей. Він любив втручатися та сваритися; його було дуже легко схилити на хибний крок, але дуже важко на добрий вчинок. Він швидко міг застосувати найвигіднішу методу та мав виразний несмак до всього доброго. Такий був його характер: як, отже, можна його влучніше описати? Про всі його недоліки та гріхи можна говорити тільки у перебільшеній формі. Виглядало так, нібито природа збрала в одній особі всі недоліки цілого людства".

Юстиніанова заслуга перед державою була в тому, що він склав нові закони, а найголовніше - сформував і запровадив римське право.

Законодавча політика ставила перед собою завдання створити зведення законів, яке могло б бути придатним у нових політичних та економічних умовах. Для цього необхідно було старі відмираючі джерела права перетворити на живі джерела нового права. Необхідно було створити з хаосу текстів, законів, конституцій одне струнке ціле.

Юристи отримали завдання використати весь матеріал, що нагромадився між епохою класичної юриспруденції та юстиніанівською епохою, відбити всі ті зміни, які римське право зазнало при перенесенні його зі Заходу на Схід, скласти з усіх існуючих до того джерел нове зведення.

Це завдання було виконано кодифікацією Юстиніана. Для цього Юстиніан 13 лютого 528 р. призначив комісію з 10 осіб під керівництвом Трибоніана за участю викладача права Теофіла та берійського професора Дорофея. Комісія закінчила свою роботу 529 року. Того ж року був опублікований Кодекс Юстиніана, який складався з 12 книг і містив у собі 4700 законів. Право в Кодексі Юстиніана стало універсальним правом всіх культурних народів середньовічної Європи. Він звів, як він сам висловлювався, усі каламутні джерела стародавнього права в одне прозоре озеро. Разом із кодексом латинською мовою вже були закони грецькою мовою для більшого поширення. Про це сам Юстиніан писав: "Ми ці закони написали не батьківською мовою, а розмовною мовою, грецькою, щоб їх усі могли розуміти".

Після кодифікації конституцій Юстиніан указом "De auctore" в 530 році доручив тому ж Трибоніану створити комісію, на яку було покладено завдання: переглянути всю юридичну літературу, систематизувати її, зробити виписки, відкинувши всі протиріччя та розбіжності.

Робота ця була закінчена через три роки, і нове зведення під назвою *Digesta* або *Pandecta* указом Танта у 533 році було опубліковано і наприкінці того ж року вступило в дію.

Одночасно для полегшення навчання був складений елементарний курс цивільного права, який дістав звичайну назву інституцій – institutions. Ці інституції були видані замість застарілих вже Інституцій Гая.

На цьому кодифікаційна робота Юстиніана не припинилася. 16 листопада 534 року указом “Cordi nobis” був опублікований замість попереднього кодекс у новій редакції. На цьому закінчилося складення зведення. З виданням зведення всі нові укази, які виходили після, мали назву новел. У подальшому (починаючи з XI ст.) все юстиніанівське зведення дістало загальну назву “Corpus juris civilis”.

Зведення є найголовнішим джерелом римського права. При Юстиніані були складені три частини зведення (четверта – остання – була зроблена після його смерті):

1. Institutiones – це короткий підручник цивільного права, поділяється на 4 книги; складений за зразком Інституцій Гая.

2. Digesta або Pandecta поділяються на 7 частин, або 50 книг. Кожна книга поділена на титули, а титули – на фрагменти; фрагменти мають окремі параграфи. Дігеста становить ряд виписок із творів сорока римських юристів і є найважливішою частиною збірника Юстиніана.

3. Codex – збірник конституцій від Адріана до Юстиніана, поділяється на 12 книг. Кодекс є пам’яткою римського права періоду занепаду.

4. Novellae – збірник указів, виданих Юстиніаном після другої редакції кодексу, всього 168 новел.

Весь Corpus juris civilis мав силу закону.

З метою збереження всіх законів у недоторканості та забезпечення престижу імператора, який дав їм санкцію, Юстиніан заборонив складати коментарі до виданих збірників.

“Хай ніхто з сучасних і майбутніх юристів не наслідуються долучати до цих законів коментарі” (Const. Tanta 533-21).

Уся кодифікація була проведена під керівництвом Трибоніана, одного з вищих імператорських чиновників. У праці з кодифікації брали участь видатні юристи того часу, зокрема, професори правових шкіл Константино-

поля та Беріти. Corpus juris civilis не вніс у римське право нічого принципово нового, але у ньому були усунуті такі моменти, які можна було б вважати анахронізмом, або ж навпаки, було узаконено те, що увійшло у практику.

Кодифікація Юстиніана завершила розвиток римського права. Corpus juris civilis був результатом багатовікової роботи юристів, він вивчався та коментувався і в середні, і в нові віки.

*Ростислав КАЛЮЖНИЙ,
доктор юр. наук, професор*